

*Лотоцька О. Л.,
Тернопільський національний економічний університет*

ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті проаналізовано деякі питання формування граматичної компетенції на заняттях англійської мови при підготовці майбутніх економістів. Показано, що важливою умовою оволодіння граматичною компетенцією є включення до навчальних завдань комунікативних вправ з усіх видів мовлення.

Ключові слова: граматична компетенція, підхід, метод.

В статье проанализированы некоторые вопросы формирования грамматической компетенции на занятиях английского языка при подготовке будущих экономистов. Показано, что важным условием овладения грамматической компетенцией есть включение в учебные задания коммуникативных упражнений по всем видам речевой деятельности.

Ключевые слова: грамматическая компетенция, подход, метод.

The article deals with the problems of forming grammar competence of future economists. It is shown that one of the most important conditions of acquirement of grammar competence is to include communicative exercises of all types of verbal activities in teaching assignments.

Key words: grammar competence, approach, method.

Входження України до світового економічного співтовариства, інтенсивний розвиток міжнародних відносин вимагають фахівців, здатних працювати в іншокультурному середовищі та спілкуватися з людьми, що розмовляють різними мовами та мають різні традиції. Модернізація вищої професійної освіти зумовила пошук ефективних шляхів кваліфікованої підготовки студентів немовних вищих навчальних закладів. Саме тому перед викладачами постає завдання змінити підхід до викладання іноземних мов. Досвід роботи зі студентами-економістами показує, що вони часто допускають велику кількість помилок у вживанні багатьох граматичних явищ, мають певні труднощі з ситуативним використанням граматичних форм. Вивчення наукових досліджень в галузі методики викладання іноземної мови дозволило виявити ряд суттєвих протиріч:

1. Неухильне підвищення вимог до фахівця, який повинен кваліфіковано володіти іноземною мовою, і використання при його підготовці традиційних, стандартних технологій навчання.

2. Підвищення вимог до рівня володіння іноземною мовою за професійним спрямуванням і невиправдане скорочення аудиторних годин, що забезпечують якісне викладання.

3. Об'єктивні труднощі оволодіння деякими складними граматичними явищами англійської мови (лінгвістичні, психологічні, психолінгвістичні та дидактико-методичні) і необхідність володіння програмним граматичним матеріалом на комунікативно достатньому рівні, що забезпечує реальне спілкування в навчальних і реальних ситуаціях.

Суперечності, зазначені вище, обумовлюють необхідність теоретичного осмислення і практичного застосування системного, особистісно-діяльнісного, свідомо-контрастивного та комунікативно-когнітивного підходів в оволодінні іноземною мовою за професійним спрямуванням. Відповідно, формування іншомовної комунікативної компетенції стало головною проблемою сьогодення. Таким чином, **актуальність** даного дослідження визначається необхідністю створення моделі формування комунікативної граматичної компетенції з урахуванням специфіки професії, систематизації методичних прийомів і засобів, розробки комплексу завдань, спрямованих на формування і розвиток комунікативних граматичних навичок і вмінь.

Формування граматичної компетенції, необхідної для здійснення професійної комунікативної діяльності у майбутньому, належить до найактуальніших завдань методики викладання іноземної мови у немовних вузах, оскільки рівень підготовки студентів-економістів має бути достатньо високим, аби надати їм можливість для грамотної мовленнєвої професійної взаємодії, необхідної для ведення перемовин, участі у ділових зустрічах, презентаціях, підтримання контакту під час розмови тощо.

Грамматична компетенція, яка складала основу традиційної методики, зараз є механізмом виконання комунікативних завдань у межах певної ситуації мовлення. Грамматична компетенція, що є складовою частиною лінгвістичної, передбачає: 1) знання граматичних одиниць як носіїв узагальнених граматичних властивостей, а також засобів вираження граматичних значень; 2) добре володіння граматичними поняттями; 3) контрастивність знань, отриманих на основі порівняльної типології рідної та іноземної мови, що вивчається; 4) вміння адекватно використовувати граматичні явища іноземної мови в різних ситуаціях спілкування для вирішення різних комунікативних завдань.

У процесі виконання комплексу дій з оволодіння граматичними явищами повинна бути сформована ціла система навичок і вмінь. У цю систему можуть увійти: а) навички вибору мовних явищ та їх граматичне структурування; б) правильне комбінування досліджуваних явищ в складі пропозиції; в) їх морфологічне оформлення; г) вміння вживати граматичні явища в мовному спілкуванні для передачі певних значень. Методика навчання граматичному аспекту будувалася в цілому на поєднанні прийомів з двох підходів: свідомо-контрастивного та комунікативно-когнітивного. У якості вихідних положень використовувалися при цьому наступні принципи: свідомості, внутрішньої мотивації, комунікативної спрямованості навчання, єдності комплексності та аспектності у викладанні іноземної мови, єдності вимог програми з іноземної мови та вимог щодо індивідуалізації навчання [5].

Саме тому доцільно приділити увагу комунікативній граматиці, яка, як відомо, вивчає не структуру мови, а розробляє закономірності використання існуючих граматичних конструкцій мови з метою комунікації. Слід вра-

ховувати, які з існуючих граматичних моделей підходять для використання у кожній конкретній ситуації для вираження думок і комунікативних намірів. Тим, хто навчається, необхідно оволодіти граматику у дії, а не лише системою правил, оволодіти алгоритмами, які дозволяють практично використовувати ці правила у мовленні.

Традиційно засвоєння граматичного матеріалу проводиться в три етапи: 1) представлення мовного зразка (через аналіз і синтез граматичного явища); 2) тренування; 3) вживання у мовленні. Для кожного з етапів добираються відповідні вправи.

На першому етапі засвоєння необхідно усвідомити граматичне явище, з'ясувати його зміст, форму й особливості вживання. Ознайомлення з новим граматичним матеріалом для продуктивного засвоєння має здійснюватися в навчально-мовленнєвих ситуаціях.

На другому етапі відбувається тренування граматичного матеріалу і формування граматичних мовленнєвих навичок. Навчання граматичній стороні усного мовлення, що пов'язане з формуванням відповідних автоматизмів, ефективно здійснювати за допомогою різноманітних тренувальних вправ. Але після них слід застосовувати систему комунікативно-орієнтованих вправ, які створюють умови для розвитку навичок спонтанної комунікації у ситуації. Такі вправи повинні: 1) забезпечити чітку постановку завдання і орієнтування в способах її вирішення, 2) створити потрібну мотивацію, 3) забезпечити стимули і опори (як вербальні, і невербальні), 4) орієнтувати на характер діяльності, що формується в кінцевому результаті.

На третьому етапі здійснюється формування та розвиток граматичних мовленнєвих умінь і навичок. Вправи на цьому етапі повинні мати суто комунікативний характер (комунікативні завдання, навчальні мовленнєві ситуації, рольові ігри). На занятті такі вправи створюють умови максимально наближені до реального спілкування, вони передбачають використання студентом відповідних сформованих навичок [1; 2].

Навчання комунікативної граматики – один із найважливіших аспектів навчання іноземної мови, так як повноцінна комунікація не може відбуватися за відсутності граматики. Немає сумніву, що знання граматичних правил необхідно для успішного володіння мовою. Але виникає питання – чи повинні ми навчати правил у вправах? Чи не краще студентам інтуїтивно освоювати граматику в процесі комунікативної діяльності, замість того, щоб вивчати її через спеціальні вправи, спрямовані на засвоєння того чи іншого правила? Навчання граматиці сьогодні неможливе без урахування комунікативного аспекту, тобто закономірностей вживання досліджуваних граматичних явищ у ситуаціях вербального спілкування. При цьому комунікативний підхід до дослідження граматичних явищ, а також і до їхнього навчання в сучасній науці розуміється по-різному. Традиційно комунікативність в методиці навчання мови, в тому числі і його граматичного аспекту, розуміється як вирішення різних комунікативних завдань. У нових методичних дослідженнях підкреслюється необхідність комунікативного та когнітивного аспектів при навчанні граматиці. При цьому когнітивним аспектом є процес формування розумових зв'язків, а комунікативним – формування мовних граматичних навичок і вмінь.

Навчання граматиці в рамках комунікативного підходу базується на обліку професійних потреб студентів, психологічній установці співпраці викладача і студентів, усвідомленому характері навчальної діяльності.

Оптимізація навчання комунікативної граматики досягається завдяки поетапному закріпленню функцій граматичних категорій в ситуації спілкування іноземною мовою.

Більш високі результати в навчанні граматиці забезпечуються комплексом граматичних завдань, спрямованих на формування комунікативної граматичної компетенції.

Аналіз досліджень вітчизняних і зарубіжних методистів, що розглядають навчання комунікативно-орієнтованій граматиці як поетапний процес, дозволив вивести алгоритм формування комунікативної граматичної компетенції у студентів-нефілологів, який складається з чотирьох кроків: 1) презентація, 2) мовна практика, 3) комунікативна практика, 4) зворотній зв'язок.

Виділення перерахованих кроків алгоритму обумовлено цілями навчання іноземної мови як професійно-знавчого компоненту навчання, відповідно до розробленого алгоритмом введення досліджуваного граматичного матеріалу починається з його презентації в адекватному контексті. Під час навчання увага акцентується на функції і формі досліджуваного граматичного явища, що сприяє формуванню граматичної навички. Комунікативна практика спрямована на розвиток і вдосконалення комунікативних граматичних навичок і вмінь. Підсумком роботи є сформованість певних граматичних навичок, рівень якої визначає останній крок алгоритму – зворотній зв'язок [3].

Кожному кроку алгоритму властиві певні завдання, спрямовані на вирішення конкретного завдання.

Під час мовної практики використовуються такі завдання, як: 1) заповнення прогалин відповідною граматичною формою; 2) трансформація; 3) заповнення прогалин з множинним вибором / без варіантів (за змістом); 4) побудова пропозицій шляхом поєднання слів з колонок; 5) відтворення автентичних діалогів у парах і складання діалогів за аналогією; 6) драматизована пародія; 7) робота зі змістом тексту; 8) трансформація тексту; 9) використання пісень і поезій; 10) рольова гра з запропонованими ролями.

Серед завдань, що входять в комунікативну практику найбільш ефективними є: 1) завдання з інформаційними прогалинами; 2) завдання з вибору вирішення питання; 3) завдання з “відкритим фіналом”; 4) завершення пропозицій/текстів; 5) завдання на послідовність складових частин тексту; 6) рольові ігри; 7) завдання на імпровізацію – уявні ситуації; 8) завдання на ведення бесіди з отриманими ілюстраціями/графіками/схемами; 9) різні варіанти переказу змісту тексту; 10) створення оригінальних історій на базі тексту з подальшим обговоренням у групі; 11) завдання на перекодування інформації; 12) ігри з проблемно-орієнтованими завданнями.

Особливістю таких завдань є їх комунікативна спрямованість, яка виражається у переважно парній та груповій роботі студентів.

Таким чином, комунікативно-орієнтоване навчання граматиці дозволяє створити сприятливі передумови для свідомого засвоєння студентами іншомовних граматичних структур, підвищити мотивацію, розширити можливості їхнього мовлення як при обговоренні текстів фахового спрямування, так і при створенні навчальних комунікативних ситуацій.

Література:

1. Войцеховська Т. С. Формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів економічних спеціальностей / Т. С. Войцеховська // Фокус мови. Науково-практичний журнал № 1. – К. : Університет економіки та права “КРОК”, 2010. – С. 10–14.
2. Гринюк Г. А. Етапи формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів економічних спеціальностей / Г. А. Гринюк, Ю. О. Семенчук // Іноземні мови. – 2006. – № 2. – С. 22–27.
3. Карпова Л. И. Формирование коммуникативной грамматической компетенции в неязыковом вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Карпова Людмила Ивановна. – Волгоград, 2005. – 260 с.
4. Николаева С. Ю., Скляренко Н. К., Смелякова Л. П. Сучасна технологія навчання іноземного матеріалу. – К., 1996 (Бібліотечка журналу “Іноземні мови”, вип. 2). – С. 17–18.
5. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению [Текст] / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.